

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

КАРПЕНКО ІННА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 332.142.6:336.02(043.3)

**ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГООРІЄНТОВАНОГО
РОЗВИТКУ РЕГІОНУ**

Спеціальність 08.00.06 – економіка природокористування та охорони
навколишнього середовища

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Суми – 2014

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Сумському державному університеті Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор економічних наук, доцент
Боронос Вікторія Георгіївна,
Сумський державний університет,
професор кафедри економіки та бізнес-адміністрування.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук,
старший науковий співробітник
Жарова Любов Валеріївна,
Державна установа «Інститут економіки
природокористування та сталого розвитку Національної
академії наук України»,
провідний науковий співробітник відділу економічних
проблем екологічної політики та сталого розвитку;

кандидат економічних наук, доцент
Лук'янихіна Олена Анатоліївна,
Сумська філія Харківського національного університету
внутрішніх справ,
завідувач кафедри соціально-економічних дисциплін.

Захист відбудеться «__» червня 2014 року о __.00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 55.051.01 Сумського державного університету за адресою: 40007, м. Суми, вул. Римського-Корсакова, 2, ауд. М-209.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Сумського державного університету за адресою: 40007, м. Суми, вул. Римського-Корсакова, 2.

Автореферат розісланий «__» травня 2014 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Є. І. Нагорний

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Формування сучасної моделі сталого розвитку суспільства як альтернативи екстенсивному використанню природних ресурсів та порушенню законів їх гармонійного розвитку залежить від змістовності та взаємоузгодженості основних складових процесу фінансового забезпечення екологоорієнтованого розвитку на регіональному рівні. Відсутність достатнього обсягу фінансових ресурсів, неузгодженість дій органів державної та місцевої влади, недосконалість як на загальнодержавному, так і на регіональному рівні процесу відбору методів та інструментів фінансування значно актуалізує необхідність формування адекватного сучасним вимогам механізму фінансового забезпечення екологоорієнтованого розвитку регіону.

Дослідженню фундаментальних теоретичних, методичних та практичних аспектів екологічно сталого розвитку присвячено праці таких вітчизняних та зарубіжних учених, як: О. Ф. Балацький, О. О. Веклич, Т. П. Галушкіна, З. В. Герасимчук, Л. М. Грановська, В. В. Дергачова, Л. В. Жарова, С. М. Ілляшенко, О. А. Лук'янихіна, Л. Г. Мельник, Є. В. Мішенін, І. М. Потравний, Дж. Й. Стігліц, П. В. Тархов, О. М. Теліженко, Є. В. Хлобистов, та ін.

Питаннями формування й управління фінансовими ресурсами на регіональному та державному рівнях займалися Л. І. Абалкін, О. І. Барановський, В. Г. Боронос, Т. В. Дороніна, В. М. Геєць, С. В. Зенченко, Р. А. Прокопенко, О. С. Федонін, С. М. Фролов, С. К. Харічков та ін.

Однак подальшого вирішення потребують питання формування ефективної системи управління процесом фінансового забезпечення екологоорієнтованого розвитку регіону з урахуванням впливу фінансового інструментарію на рівень досягнення цілей сталого розвитку.

Теоретичне та практичне значення питань економічного обґрунтування переходу країни на модель сталого розвитку шляхом управління процесами регіонального фінансового забезпечення обумовили вибір теми, мети, завдань дослідження, визначили зміст та структуру дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана у контексті Основних наукових напрямів та найважливіших проблем фундаментальних досліджень у галузі природничих, технічних і гуманітарних наук на 2014–2018 рр. (Постанова Президії НАН України № 179 від 20.12.2013), а саме: фінанси, грошовий обіг і кредит, економіка природокористування й охорони навколишнього середовища, та відповідно до пріоритетних комплексних міждисциплінарних досліджень: проблеми раціонального природокористування, регіональний розвиток; Основних засад державної екологічної політики України на період до 2020 року (Закон України від 21.12.2010 р. № 2818-IV); Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 р. (Постанова Кабінету Міністрів України від 25.07.2006 р. № 1001). Наукові результати та висновки дисертаційного дослідження були використані у науково-дослідних роботах, які виконувались у Сумському державному університеті: «Оцінка регіонального фінансового потенціалу стійкого розвитку економіки

території» (№ д/р 0110U007825), де автором викладено науково-методичні підходи до оцінки фінансового потенціалу сталого розвитку економіки регіону, обґрунтовано доцільність ранжування територій для забезпечення ефективного державного управління їх сталим розвитком; «Фінансове регулювання еколого-економічних відносин у сфері аграрного природокористування» (№ д/р 0110U006867), у якій автором розглянуто фінансові інструменти регулювання еколого-економічних відносин та запропоновано підхід до їх класифікації; «Фінансовий механізм управління інноваційним відтворенням» (№ д/р 0109U001484), де автором обґрунтовано підходи до формування ефективного фінансового механізму управління інноваційним відтворенням в умовах сталого розвитку території.

Мета та завдання дослідження. Метою роботи є розробка науково-методичних положень щодо удосконалення процесу фінансового забезпечення регіону в системі екологоорієнтованого розвитку.

Відповідно до поставленої мети були визначені такі завдання:

- проаналізувати сучасні тенденції фінансового забезпечення екологоорієнтованого розвитку регіону та виокремити основні його проблеми;
- визначити сутність поняття «потенціал екологоорієнтованого розвитку регіону» (ПЕРР) та систематизувати підходи до трактування його змісту;
- запропонувати науково-методичний підхід до оцінки потенціалу екологоорієнтованого розвитку регіону;
- дослідити сутність показника «еколого-економічна адаптивність регіону» (ЕЕАР) та запропонувати підхід до його визначення;
- доповнити систему принципів фінансового забезпечення екологічно сталого розвитку регіону;
- розробити пропозиції щодо прогнозування рівня екологоорієнтованого регіонального розвитку в умовах циклічних економічних змін;
- викласти науково-методичний підхід до відбору пріоритетних інструментів фінансового забезпечення екологоорієнтованого розвитку в залежності від рівнів ПЕРР та ЕЕАР.

Об'єктом дослідження є процес фінансового забезпечення екологоорієнтованого розвитку регіону.

Предметом дослідження є фінансово-економічні відносини, що виникають між органами державної влади та суб'єктами економічної діяльності щодо забезпечення екологоорієнтованого розвитку регіону.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертаційного дослідження є діалектичний метод наукового пізнання, системний та історичний підходи, фундаментальні положення загальної економічної теорії, економіки природокористування та охорони навколишнього середовища, концепції сталого розвитку, державного управління.

Для вирішення поставлених завдань в роботі були використані такі методи наукових досліджень: метод наукової абстракції та логічного узагальнення – при систематизації теоретичних засад щодо визначення сутності понять: «екологоорієнтований розвиток регіону», «сталий розвиток», «економічний

потенціал регіону»; метод економіко-математичного моделювання, порівняння, ранжування – при дослідженні зв'язку між рівнями антропогенного навантаження та потенціалу екологоорієнтованого розвитку регіону; статистичний, графічний та порівняльний методи – при дослідженні стану фінансового забезпечення екологічно сталого розвитку на регіональному рівні.

Інформаційну базу дисертаційного дослідження склали законодавчі та нормативно-правові акти; аналітичні матеріали міністерств і відомств, інших органів державного і регіонального управління; офіційні статистичні дані; монографії та науково-аналітичні статті вітчизняних і зарубіжних авторів; інформаційні матеріали, опубліковані в періодичних виданнях; електронні ресурси, представлені в мережі Інтернет.

Наукова новизна одержаних результатів. Найбільш вагомими науковими результатами дисертаційного дослідження є такі:

вперше:

- розроблено науково-методичний підхід до відбору пріоритетних інструментів фінансового забезпечення екологічно сталого розвитку регіону залежно від рівнів потенціалу екологоорієнтованого розвитку та еколого-економічної адаптивності за критерієм максимального еколого-економічного ефекту на одиницю природоохоронних витрат;

удосконалено:

- науково-методичний підхід до оцінювання потенціалу екологоорієнтованого розвитку регіону, який на відміну від існуючих базується на врахуванні взаємозв'язку між природно-ресурсним та економічним потенціалами, шляхом виокремлення потенціалів органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання, домогосподарств та природно-ресурсного потенціалу регіону;

- науково-методичні засади визначення рівня еколого-економічної адаптивності регіону на основі розрахунку інтегрального показника, який на відміну від існуючих відображає асиміляційну спроможність природно-ресурсного потенціалу регіону і дозволяє оцінити ефективність стратегічного управління процесом регіонального фінансового забезпечення з урахуванням екологічної складової;

- структурно-логічне визначення поняття «потенціал екологоорієнтованого розвитку», під яким на відміну від існуючих розуміють інтегральну характеристику здатності регіону реалізувати свої потенційні можливості до відтворення валового регіонального продукту за рахунок трансформації вхідних ресурсних потоків у вихідні результати при одночасному зниженні негативного впливу на навколишнє природне середовище;

набули подальшого розвитку:

- система принципів фінансового забезпечення екологоорієнтованого розвитку регіону, яка поряд з існуючими доповнюється принципами: потенціальної спроможності, що полягає в застосуванні диференційованого підходу до процесу фінансового забезпечення екологоорієнтованого розвитку залежно від потенційних можливостей регіону до самофінансування; еколого-економічної адаптивності, що передбачає наявність своєчасної реакції органів державної та місцевої влади, суб'єктів підприємницької діяльності на зміни у зовнішньому та внутрішньому

середовищах та ефективного стратегічного управління фінансовим забезпеченням екологічно сталого розвитку регіону;

- науково-методичний підхід до прогнозування рівня екологоорієнтованого розвитку регіону, який на відміну від існуючих враховує циклічність економічних змін потенціалу екологоорієнтованого розвитку регіону та його еколого-економічної адаптивності.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що основні положення, викладені в дисертації, доведені до рівня методичних розробок і практичних рекомендацій щодо удосконалення процесу фінансового забезпечення екологоорієнтованого регіонального розвитку та можуть бути застосовані органами державного управління різних рівнів і суб'єктами господарювання під час реалізації заходів щодо забезпечення процесу функціонування регіону на засадах сталого розвитку.

Основні науково-методичні та практичні положення дисертаційного дослідження використані Департаментом екології, паливно-енергетичного комплексу та природних ресурсів Сумської обласної державної адміністрації під час розроблення практичних заходів щодо реалізації Стратегії економічного і соціального розвитку Сумської області на період до 2015 року «Нова Сумщина – 2015» (Розділ 1 «Загальна характеристика потенціалу Сумської області», що передбачає оцінку економічного потенціалу Сумської області та визначення її рейтингового місця в національному вимірі; Розділ 10 «Механізми та організаційне забезпечення реалізації стратегії», що передбачає реалізацію Програми створення єдиного управлінського простору в Сумській області, підвищення ефективності управління регіоном та координації дій різних гілок влади) (довідка № 01-20/1748 від 17.12.2013 р.); запропонований підхід до оцінки потенційних можливостей підприємства та рекомендації щодо відбору найбільш доцільної схеми фінансування його розвитку з урахуванням екологічної складової були використані ПАТ «Сумський завод «Насосенергомаш» (довідка № 30/6667 від 24.10.13 р.).

Результати дисертаційного дослідження впроваджено у навчальний процес Сумського державного університету (акт від 23.09.2013 р.) при викладанні дисциплін «Фінанси, гроші та кредит», «Фінанси підприємств», «Податкова система».

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною науковою працею, в якій автором сформульовано та обґрунтовано науково-методичні підходи до удосконалення процесу фінансового забезпечення екологоорієнтованого регіонального розвитку. Наукові положення, висновки та рекомендації, що викладені у роботі, отримані автором самостійно. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у роботі використані лише ті положення, які є результатами особистого дослідження здобувача. Особистий внесок автора у наукових працях, опублікованих у співавторстві, зазначено в списку публікацій.

Апробація результатів дисертації. Основні положення і результати наукового дослідження були оприлюднені на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях, зокрема: VII Міжнародній науково-практичній конференції молодих вчених «Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації (м. Тернопіль, 2010 р.);

Міжнародній науково-практичній конференції «Міжнародна стратегія економічного розвитку регіону», (м. Суми, 2010 р.); IV Всеукраїнській науково-практичній конференції студентів (м. Донецьк, 2010 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Формування ефективних механізмів господарювання в умовах сучасної економіки: теорія і практика» (м. Запоріжжя, 2011 р.); XI Всеукраїнській науково-практичній конференції «Статистична оцінка соціально-економічного розвитку» (м. Хмельницький, 2011 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Город, регион, государство: экономико-правовые проблемы хозяйствования» (м. Донецьк, 2011 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Теорія та практика розвитку інноваційної економіки» (м. Одеса, 2011 р.); XIII Міжнародній науково-практичній конференції «Економіка та управління: проблеми науки та практики» (м. Львів, 2012 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання економіки: проблеми, гіпотези, дослідження» (м. Сімферополь, 2012 р.); Міжнародній науково-практичній конференції молодих вчених та студентів «Фінансово-кредитне стимулювання розвитку територіальних суспільних систем» (м. Луцьк, 2012 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Економічні проблеми сталого розвитку» (м. Суми, 2012 р., 2013 р.); II Міжнародній науково-практичній конференції «Конкурентоспроможність економіки України: теорії, моделі, механізми» (м. Дніпропетровськ, 2013 р.).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження опубліковано в 25 наукових працях (із них 9 – у співавторстві) загальним обсягом 9 друк. арк., з яких особисто автору належить 6,9 друк. арк., у тому числі 1 підрозділ у колективній монографії, 10 статей у наукових фахових виданнях України (з них 2 публікації внесені до міжнародних наукометричних баз), 1 стаття у наукових періодичних виданнях інших держав; 13 публікацій у збірниках матеріалів конференцій.

Структура і обсяг дисертації. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 249 найменувань, 17 додатків. Загальний обсяг дисертації становить 259 сторінок, у тому числі основного тексту 186 сторінок, 32 таблиці на 30 сторінках, 47 рисунків на 23 сторінках, список використаних джерел на 25 сторінках, додатки на 36 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

У **вступі** обґрунтовано актуальність дослідження, визначено мету, завдання, предмет, об'єкт та методи дослідження, охарактеризовано наукову новизну, теоретичне і практичне значення отриманих результатів.

У першому розділі «**Закономірності та особливості фінансового забезпечення екологоорієнтованого розвитку регіону**» розглянуто сутність та співвідношення понять «сталий розвиток» і «екологоорієнтований розвиток», досліджено особливості впливу фінансового забезпечення регіону на рівень його екологічно сталого розвитку, узагальнено сучасні проблеми фінансування регіону в умовах екологоорієнтованого розвитку.

Проведена автором систематизація теоретичних підходів до визначення сутності сталого розвитку довела відсутність єдиної думки та узгодженості наукових концепцій, що обумовлює виникнення системних протиріч при здійсненні наукових досліджень із цього питання. Так, зокрема дослідження теоретичних і практичних основ переходу країни до концепції сталого розвитку виявило переваги формування засад екологоорієнтованого розвитку як такого, що створює базис для її подальшої реалізації та який запропоновано представляти як процес, що передбачає наявність узгоджених дій органів державної влади, місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання та домогосподарств при формуванні, розподілі та використанні фінансових ресурсів з метою реалізації екологічно спрямованих заходів.

Дослідження процесів фінансового забезпечення регіону та екологоорієнтованого розвитку довело наявність прямого та зворотного зв'язків між ними. Достатнє фінансове забезпечення екологічно сталого розвитку регіону сприяє підвищенню рівня його інвестиційної привабливості, зменшенню диспропорцій в його еколого-економічному розвитку, створенню умов для відтворення природних ресурсів та зростанню природно-ресурсного потенціалу регіону за рахунок ефективного використання його фінансових можливостей. В той час як обмеженість фінансових ресурсів призводить до збільшення ресурсомісткості виробництва, зростання ступеня екодеструктивного впливу економічної діяльності на навколишнє середовище та загострення екологічної ситуації в регіоні.

Аналіз науково-методичних підходів вітчизняних та зарубіжних авторів до визначення сутності понять «екологоорієнтований розвиток» та «економічний потенціал регіону» дав можливість обґрунтувати доцільність виділення поняття «потенціал екологоорієнтованого розвитку регіону» (ПЕРР) як інтегральної характеристики здатності регіону реалізувати свої потенційні можливості до відтворення валового регіонального продукту за рахунок трансформації вхідних ресурсних потоків у вихідні результати при одночасному зниженні впливу на навколишнє природне середовище.

Результати дослідження особливостей фінансового забезпечення екологоорієнтованого розвитку в розрізі регіонів України свідчать про наявність проблем, пов'язаних із: недостатнім обсягом надходжень податків і зборів за використання природних ресурсів та забруднення навколишнього середовища; відсутністю єдиного підходу до відбору пріоритетних інструментів фінансового забезпечення екологічно сталого розвитку регіону; необґрунтованим характером політики субсидіювання та надання трансфертів; низьким рівнем інвестиційної привабливості регіонів країни. Зважаючи на сучасні тенденції управління природокористуванням та зростання темпів забруднення довкілля, особливо актуальними є питання фінансування екологічно сталого розвитку на регіональному рівні.

У другому розділі «**Теоретико-методичні підходи до удосконалення процесу фінансового забезпечення екологоорієнтованого регіонального розвитку**» досліджено теоретичні основи трансформації процесу фінансового забезпечення екологоорієнтованого розвитку регіону, визначено сутність поняття

«еколого-економічна адаптивність регіону», викладено науково-методичний підхід до оцінки показників ПЕРР та ЕЕАР.

З огляду на те, що ефективний процес фінансового забезпечення екологічно сталого розвитку регіону полягає в узгодженні екологічної та економічної складових, у роботі його запропоновано розглядати як процес формування фінансових ресурсів органів державної влади, місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання та домогосподарств який за допомогою сукупності форм, методів, інструментів фінансового забезпечення дозволяє створювати сприятливі умови для сталого розвитку регіонів.

На основі узагальнення підходів до визначення та систематизації принципів фінансового забезпечення регіонального розвитку з урахуванням екологічної складової у роботі обґрунтовано доцільність розширення їх переліку шляхом виділення поряд з існуючими принципами екологічної спрямованості, планомірності, адресності, збалансованості, принципу потенціальної спроможності, який полягає у застосуванні диференційованого підходу до процесу фінансового забезпечення екологоорієнтованого розвитку залежно від потенційних можливостей регіону до самофінансування та принципу еколого-економічної адаптивності, який передбачає наявність своєчасної реакції органів державної та місцевої влади, суб'єктів підприємницької діяльності на зміни у зовнішньому та внутрішньому середовищах та здійснення ефективного стратегічного управління фінансовим забезпеченням екологічно сталого розвитку регіону.

Відповідно до запропонованих принципів у роботі обґрунтовано доцільність проведення відбору пріоритетних інструментів фінансування регіонального розвитку на основі розрахунку показників ПЕРР та ЕЕАР. Це дозволить визначити найбільш відповідний до екологічних потреб та економічного стану регіону інструментарій фінансування його розвитку, забезпечити оптимальний розподіл обмежених бюджетних коштів та сформувані сприятливе економічне середовище для залучення природоохоронних інвестицій.

З метою узгодження еколого-економічних інтересів розрахунок потенціалу екологоорієнтованого розвитку регіону як відносного показника, що характеризує рівень його потенційних можливостей до самовідтворення внаслідок спрямування ресурсів на фінансування природоохоронної діяльності, запропоновано здійснювати шляхом урахування взаємозв'язку між природно-ресурсним та економічним потенціалами регіону:

$$\text{ПЕРР} = \text{П}_{\text{пр}} + (\text{П}_{\text{омс}} - \text{П}_{\text{пр}}) \cdot \frac{\rho_{\text{пр омс}} \cdot \sigma_{\text{пр}}}{\sigma_{\text{омс}}} + (\text{П}_{\text{ст}} - \text{П}_{\text{пр}}) \cdot \frac{\rho_{\text{пр ст}} \cdot \sigma_{\text{пр}}}{\sigma_{\text{ст}}} + (\text{П}_{\text{д}} - \text{П}_{\text{пр}}) \cdot \frac{\rho_{\text{пр д}} \cdot \sigma_{\text{пр}}}{\sigma_{\text{д}}}, \quad (1)$$

де ПЕРР – потенціал екологоорієнтованого розвитку регіону;

$\text{П}_{\text{омс}}$ – економічний потенціал органів місцевого самоврядування;

$\text{П}_{\text{пр}}$ – природно-ресурсний потенціал регіону;

$\text{П}_{\text{ст}}$ – економічний потенціал суб'єктів господарювання;

$\text{П}_{\text{д}}$ – економічний потенціал домогосподарств;

σ – середньоквадратичне відхилення;

ρ – коефіцієнт кореляції.

Можливість регіону своєчасно реагувати на погіршення екологічної ситуації шляхом застосування відповідних превентивних заходів запропоновано оцінювати за допомогою показника ЕЕАР, під яким розуміється здатність регіону до залучення бюджетних коштів, коштів суб'єктів господарювання та домогосподарств на реалізацію природоохоронних заходів за умови перевищення темпів їх фінансування над темпами зростання навантаження на довкілля.

Зважаючи на те, що основними проявами екодеструктивного впливу господарської діяльності на навколишнє середовище є зростання рівня забруднення атмосферного повітря, води та збільшення обсягу відходів, розрахунок показника ЕЕАР запропоновано здійснювати за етапами наведеними на рис. 1.

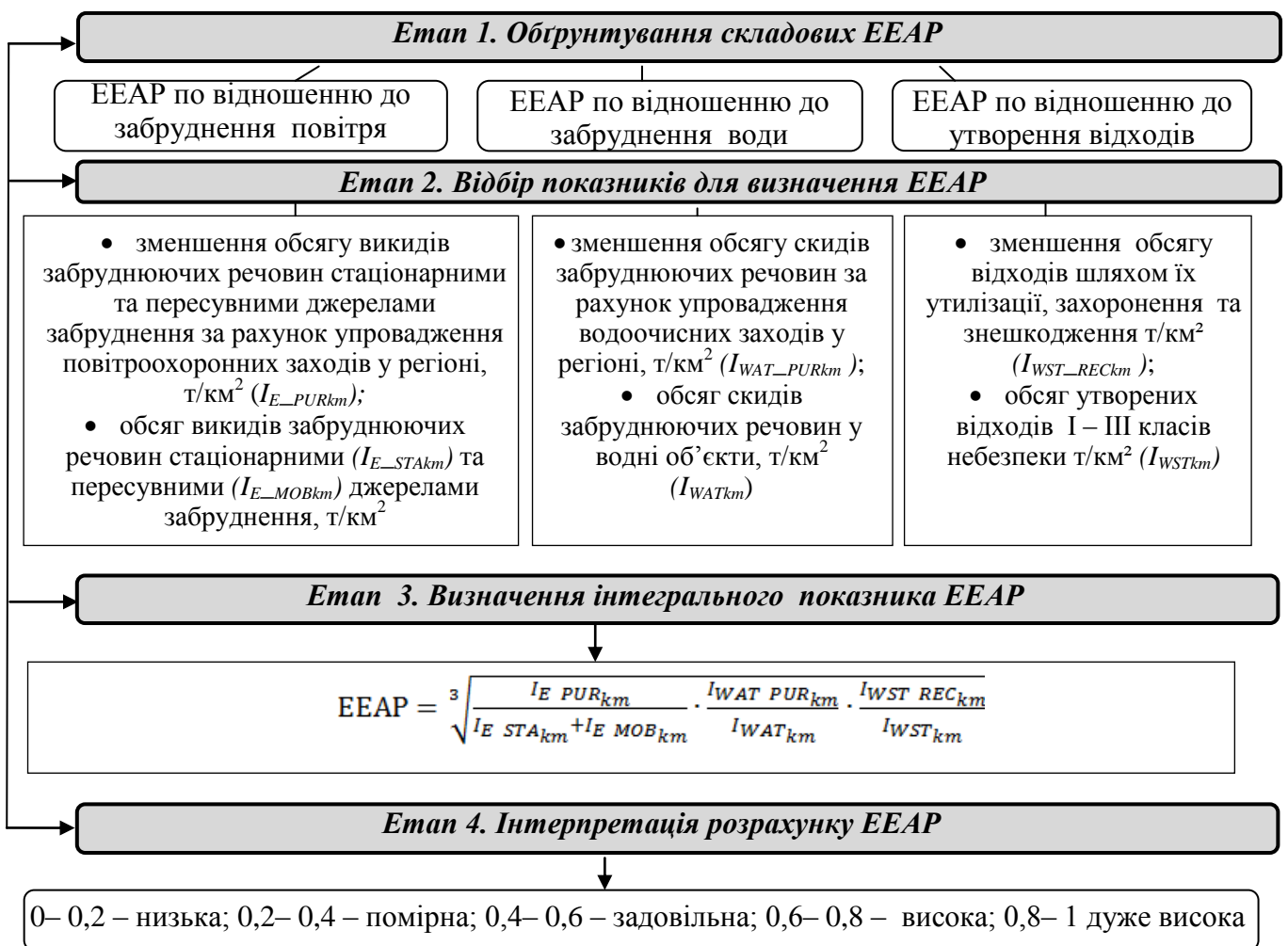

Рис. 1. Зміст та етапи оцінювання показника еколого-економічної адаптивності регіону (ЕЕАР)

Урахування органами державної влади та місцевого самоврядування показників ПЕРР та ЕЕАР в процесі відбору пріоритетних інструментів фінансового забезпечення регіону сприятиме реалізації стратегії його соціально-економічного розвитку та впровадженню екологоорієнтованих заходів.

З метою підвищення ефективності державного регулювання регіонального розвитку та обґрунтованості процесу прийняття управлінських рішень на етапі стратегічного планування в роботі запропоновано підхід до прогнозування рівня

екологоорієнтованого розвитку регіону як інтегрального показника, який передбачає врахування циклічного характеру зміни показників ПЕРР та ЕЕАР:

$$\text{ПЕРР}_t = \text{ПЕРР} \cdot \sin^2(t + \varphi_1) \quad (2)$$

$$\text{ЕЕАР}_t = \text{ЕЕАР} \cdot \cos^2(t + \varphi_2) \quad (3)$$

де ПЕРР – потенціал екологоорієнтованого розвитку регіону;

ЕЕАР – еколого-економічна адаптивність регіону;

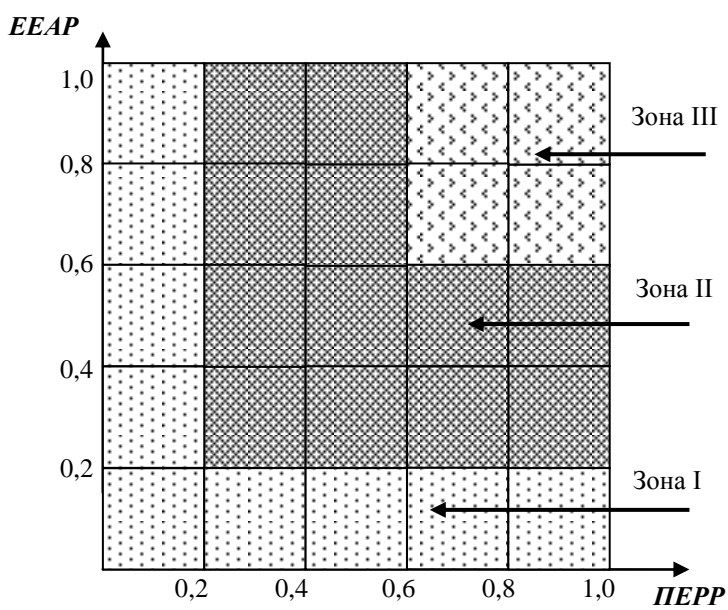
t – період циклу;

φ_1, φ_2 – фази циклів зміни ПЕРР та ЕЕАР.

Оскільки на сучасному етапі економічного розвитку реалізація будь-яких екологоорієнтованих заходів практично неможлива без фінансової підтримки держави, використання зазначеного підходу до прогнозування рівня екологоорієнтованого розвитку дає можливість ранжувати регіони з точки зору доцільності бюджетного фінансування в них природоохоронних заходів.

У третьому розділі «Управління процесом фінансового забезпечення в системі екологоорієнтованого розвитку регіону» проведено оцінку потенційних можливостей регіону до фінансування екологічно сталого розвитку, запропоновано підхід до відбору пріоритетних методів та інструментів фінансування екологоорієнтованого розвитку на регіональному рівні.

На основі оцінки показників ПЕРР та ЕЕАР у роботі обґрунтовано доцільність застосування матричного підходу до відбору пріоритетних інструментів фінансового забезпечення регіону (рис. 2), відповідно до якого наявність ефективного процесу фінансування забезпечує вихід регіону на новий рівень його еколого-економічного розвитку, досягнення більш високих значень показників ПЕРР та ЕЕАР та зростання потенційних можливостей до реалізації природоохоронних заходів.

Зона I – бюджетне фінансування, що реалізується переважно за рахунок використання штрафів, податків, зборів та інших платежів, трансфертів та пільгових кредитів.

Зона II – передбачає використання бюджетного та боргового фінансування, що реалізується через інвестування, самофінансування та кредитування шляхом використання пільгових кредитів, прибутку підприємств, екологічного лізингу, інвестицій, податкових канікул, гарантій.

Зона III – пріоритетним є пряме фінансування, яке реалізується через інвестування та самофінансування шляхом використання грантів, прибутку підприємств, інвестицій, екологічного лізингу.

Рис. 2. Матриця відбору пріоритетних інструментів фінансового забезпечення екологоорієнтованого розвитку регіону

З метою підвищення ефективності фінансування екологічно сталого розвитку в роботі запропоновано структурно-логічну схему удосконалення процесу фінансового забезпечення екологоорієнтованого розвитку регіону, яка полягає в урахуванні рівнів ПЕРР та ЕЕАР у процесі прийняття економічних рішень (рис. 3).

Низький рівень інвестиційної привабливості переважної більшості регіонів України та незначні потенційні можливості органів місцевого самоврядування до фінансового забезпечення екологоорієнтованих заходів обумовлюють пріоритетність бюджетного фінансування, в межах якого в роботі обґрунтовано доцільність коригування податкового навантаження.

З цією метою, в якості коригуючого коефіцієнту запропоновано використовувати показник рівня екологоорієнтованого розвитку регіону (P), який базується на врахуванні як його потенційних можливостей, так і рівня еколого-економічної адаптивності:

$$P = \sum_{i=1}^n M_i \cdot H_{ni} \cdot \frac{1}{P}, \quad (4)$$

де P – сума екологічного податку, грн;

M_i – фактичний обсяг викиду i -ї забруднюючої речовини, т;

H_{ni} – ставки податку в поточному році за тону i -ї забруднюючої речовини, грн;

P – рівень екологоорієнтованого розвитку регіону.

Для перевірки ефективності стимулювання природоохоронних заходів на умовах коригування суми екологічного податку в межах запропонованого підходу було здійснено відповідні розрахунки в розрізі регіонів України за 2013 рік (табл. 1).

Таблиця 1

Результати практичної перевірки розробленого підходу до коригування податкового навантаження за регіонами України, млн грн

Область	Фактична сума	Сума з урахуванням P	Відхилення	Область	Фактична сума	Сума з урахуванням P	Відхилення
АРК	6,28	10,44	4,16	Миколаївська	4,66	7,58	2,92
Вінницька	18,33	29,64	11,31	Одеська	5,53	8,58	3,05
Волинська	1,28	2,12	0,84	Полтавська	15,24	22,24	7,00
Дніпропетровська	146,13	288,88	142,75	Рівненська	7,12	11,83	4,71
Донецька	217,5	393,66	176,16	Сумська	6,27	10,68	4,41
Житомирська	2,57	4,10	1,53	Тернопільська	2,43	3,36	0,93
Закарпатська	2,23	3,66	1,43	Харківська	46,87	66,77	19,90
Запорізька	62,92	105,61	42,69	Херсонська	35,73	55,7	19,97
Івано-Франківська	48,34	74,92	26,58	Хмельницька	0,86	1,52	0,66
Київська	31,76	53,75	21,99	Черкаська	6,43	10,98	4,55
Кіровоградська	2,89	4,19	1,30	Чернівецька	14,11	21,67	7,56
Луганська	66,09	128,82	62,73	Чернігівська	0,44	0,54	0,10
Львівська	17,45	27,13	9,68	Україна	769,46	1348,37	578,91

Рис. 3. Удосконалення процесу фінансового забезпечення екологоорієнтованого розвитку регіону

Проведені розрахунки суми екологічного податку із застосуванням рівня екологоорієнтованого розвитку регіону в якості коригуючого коефіцієнта підтвердили можливість зростання обсягу надходжень та підвищення рівня його фінансової самостійності. Використання ставок екологічного податку, диференційованих залежно від показника еколого-економічної адаптивності, дозволяє збільшити суму екологічного податку в середньому на 70%.

У роботі обґрунтовано доцільність використання державно-приватного партнерства (ДПП) як найбільш ефективного способу реалізації екологоорієнтованих заходів для регіонів із більш високим ступенем розвитку (зона II, рис. 2), економічні суб'єкти якого мають достатні обсяги фінансових ресурсів для здійснення екологоорієнтованої діяльності.

Базуючись на запропонованому підході до оцінки еколого-економічної адаптивності регіону, в роботі доведено взаємозв'язок між здатністю регіону адаптуватися до зростаючого навантаження на навколишнє середовище та величиною інвестиційного ризику в регіоні. Обґрунтовано доцільність урахування рівня ЕЕАР при розрахунку премії за ризик для кожного регіону, що сприятиме підвищенню ефективності прийняття управлінських рішень у процесі реалізації екологоорієнтованих проектів на умовах державно-приватного партнерства. У загальному вигляді ставка дисконтування (r) з урахуванням премії за екологічний ризик, зумовлений низьким ступенем еколого-економічної адаптивності регіону до змін у навколишньому середовищі, для оцінки ефективності інвестиційних проектів визначається за формулою:

$$r = r_{rf} + \beta \cdot \lambda_m \cdot (1 + e^{-r_{ad}t}), \quad (5)$$

де r_d – норма дисконтування, %;

r_{rf} – ставка за безризиковим активом, %;

β – коефіцієнт, що визначає чутливість дохідності власного капіталу даного підприємства до коливань ринку в цілому;

λ_m – середньоринкова премія за ризик;

t – момент часу, на який проводиться розрахунок;

r_{ad} – премія за екологічний ризик, пов'язаний із вкладенням коштів у проект, що реалізується в конкретному регіоні.

Мінімальну частку бюджетного фінансування при реалізації механізму ДПП запропоновано визначати як суму коштів, необхідну для покриття потенційного збитку інвесторам, що виникає внаслідок низької еколого-економічної адаптивності регіону (рис. 4).

З огляду на невисокі значення показників потенціалу екологоорієнтованого розвитку та еколого-економічної адаптивності у розрізі регіонів України зроблено висновок про відсутність у них потенційних можливостей до реалізації природоохоронних заходів на умовах екологічного підприємництва.

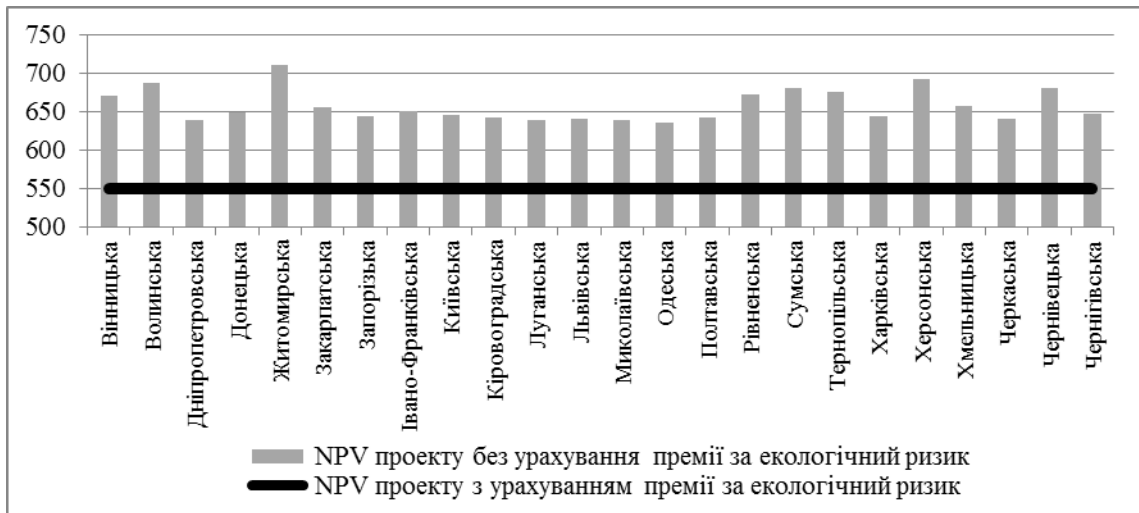

Рис. 4. Визначення мінімального обсягу бюджетного фінансування проекту з реконструкції очисних споруд у розрізі регіонів України

Практичні розрахунки, проведені на прикладі проекту з реконструкції очисних споруд, довели дієвість запропонованого підходу до визначення мінімальної частки участі держави у фінансуванні та реалізації екологічних проектів на умовах ДПП.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведене теоретичне узагальнення та запропоноване нове вирішення наукового завдання, що полягає в удосконаленні науково-методичних підходів до управління процесом фінансового забезпечення екологоорієнтованого регіонального розвитку. Результати дисертаційного дослідження дозволяють зробити такі висновки:

1. Дослідження теоретичних і практичних основ фінансування регіонів дозволило виявити значний його вплив на кількісні та якісні показники їх екологоорієнтованого розвитку. Достатнє фінансове забезпечення екологічно сталого розвитку регіону створює сприятливі умови для відтворення природних ресурсів та зростання його природно-ресурсного потенціалу. В той час як обмеженість фінансових ресурсів призводить до збільшення ресурсомісткості виробництва та загострення екологічної ситуації на регіональному рівні.

2. На основі аналізу структурно-логічної сутності понять «екологоорієнтований розвиток» та «економічний потенціал регіону» сформовано поняття «потенціал екологоорієнтованого розвитку регіону», під яким розуміють інтегральну характеристику здатності регіону реалізувати свої потенційні можливості до відтворення валового регіонального продукту за рахунок трансформації вхідних ресурсних потоків у вихідні результати при одночасному зниженні впливу на навколишнє природне середовище. Доведено, що формування і ефективне використання ПЕРР найбільш повно сприятиме узгодженню еколого-економічних інтересів суб'єктів економічної діяльності на всіх рівнях.

3. Фінансове забезпечення екологоорієнтованого розвитку запропоновано розглядати як процес формування фінансових ресурсів органів державної влади та

місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання та домогосподарств, який за допомогою сукупності фінансових форм, методів та інструментів дозволяє створювати сприятливі умови для екологоорієнтованого розвитку регіонів на принципах екологічної спрямованості, плановірності, адресності, збалансованості, потенціальної спроможності та еколого-економічної адаптивності.

4. Необхідною умовою забезпечення екологоорієнтованого розвитку регіону є узгодженість економічних та екологічних інтересів, що дозволяє визначити його потенційні можливості до самовідтворення внаслідок спрямування ресурсів на фінансування проектів екологічного призначення та створення сприятливого інвестиційного клімату з урахуванням взаємозв'язків між економічним та природно-ресурсним потенціалами регіону.

5. Доведено, що погіршення екологічної ситуації негативно впливає на відтворювальні можливості регіону та його еколого-економічну адаптивність, під якою розуміється здатність регіону до залучення бюджетних коштів, коштів суб'єктів господарювання та домогосподарств на реалізацію природоохоронних заходів за умови перевищення темпів їх фінансування над темпами зростання навантаження на довкілля. Обґрунтовано, що врахування показника ЕЕАР сприятиме підвищенню ефективності фінансового забезпечення екологоорієнтованої діяльності в регіоні та асиміляційній спроможності його природно-ресурсного потенціалу.

6. У процесі прогнозування темпів екологоорієнтованого розвитку регіону необхідно враховувати циклічний характер змін в економіці, що відображається в показниках ПЕРР та ЕЕАР. Це дозволяє ранжувати регіони з точки зору можливості їх фінансового забезпечення в екологічній сфері.

7. Вибір найбільш доцільної форми фінансування запропоновано здійснювати на основі матриці відбору пріоритетних інструментів фінансового забезпечення екологоорієнтованого розвитку. Доведено, що ефективними формами фінансування екологоорієнтованого розвитку на регіональному рівні (здатними забезпечити максимальний еколого-економічний ефект на одиницю природоохоронних витрат) є бюджетне фінансування, фінансування на рівні державно-приватного партнерства та екологічного підприємництва.

8. На основі системного підходу до фінансового забезпечення екологоорієнтованого розвитку пропонується коригування податкового навантаження залежно від рівня екологоорієнтованого розвитку регіонів. Удосконалення системи екологічного оподаткування забезпечить фінансову спроможність регіонів у реалізації природоохоронних заходів. Використання ставок екологічного податку, диференційованих залежно від показника еколого-економічної адаптивності, дозволяє збільшити його суму в середньому на 70%. Доведено доцільність використання бюджетних коштів при фінансуванні екологічних інвестицій у розмірі не менше ніж 20 % від загального їх обсягу. Запропонований у роботі науково-методичний підхід до відбору пріоритетних інструментів фінансового забезпечення екологічно сталого розвитку регіону залежно від показників ПЕРР та ЕЕАР доцільно використовувати органами державної влади та

місцевого самоврядування при обґрунтуванні стратегії їх соціально-економічного розвитку.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Підрозділи монографій

1. Карпенко І. В. Управління ефективністю формування і використання потенціалу як складовою сталого розвитку підприємства / І. В. Карпенко // Детермінанти соціально-економічного розвитку підприємств : монографія / за наук. ред. д-ра екон. наук, проф. Є. В. Мішеніна. – Харків : ТОВ «Діса Плюс», 2013. – Вип. 2. – С. 184–199.

Статті у наукових фахових виданнях України

2. Карпенко І. В. Інтегрована оцінка потенціалу підприємств у контексті управління його стійким розвитком / І. В. Карпенко // Всеукраїнський науково-виробничий журнал «Сталий розвиток економіки». – 2012. – № 4 (14). – С. 89–93.

3. Карпенко І. В. Удосконалення механізму фінансового забезпечення екологоорієнтованого регіонального розвитку [Електронний ресурс] / І. В. Карпенко // Ефективна економіка. – 2013. – № 11. – Режим доступу до журналу : <http://www.economy.nauka.com.ua>.

4. Карпенко І. В. Системний підхід як методологічна основа комплексної оцінки потенціалу підприємства / І. В. Карпенко // Вісник Запорізького національного університету : збірник наукових праць. Серія Економічні науки. – 2012. – № 4 (16). – С. 38–45.

5. Карпенко І. В. Організаційно-економічні основи впливу внутрішніх джерел фінансування на потенціал підприємств / І. В. Карпенко // Вісник СумДУ. Серія Економіка. – 2012. – № 3. – С. 74–82.

6. Карпенко І. В. Фінансові інструменти регулювання процесу реалізації екологічної політики розвитку регіону / В. Г. Боронос, І. В. Карпенко // Механізм регулювання економіки. – 2012. – № 4. – С. 139–146. *Особистий внесок: розглянуто основні інструменти механізму фінансового управління розвитком регіону з урахуванням екологічної складової, запропоновано підхід до удосконалення механізму регулювання екологічно спрямованого розвитку економіки регіону шляхом збалансування основних його складових.*

7. Карпенко І. В. Моделювання потреби регіону у фінансових ресурсах для забезпечення сталого економічного розвитку території / В. Г. Боронос, І. В. Карпенко, Д. В. Леус // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія: Фінанси і кредит. – 2012. – № 2. – С. 30–41. *Особистий внесок: обґрунтовано необхідність формування механізму ефективного використання фінансового потенціалу регіону.*

8. Карпенко І. В. Формалізація загальних підходів до оцінки потенціалу підприємства / І. В. Карпенко // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія: Фінанси і кредит. – 2011. – № 2. – С. 378–388.

9. Карпенко І. В. Аналіз економічного змісту фінансового потенціалу регіону / В. Г. Боронос, І. В. Карпенко // Аналітично-інформаційний журнал

«СХІД». Спецвипуск – 2011. – № 1 (108). – С. 32–36. *Особистий внесок: уточнено поняття «фінансовий потенціал регіону», визначено його структуру і досліджено взаємозв'язок між складовими елементами.*

Статті у наукових фахових виданнях України, що включені до міжнародних наукометричних баз

10. Карпенко І. В. Прогнозування рівня екологоорієнтованого розвитку регіону в умовах циклічних економічних змін / І. В. Карпенко // Вісник Хмельницького національного університету. Серія: Економічні науки. – 2014. – № 1. – С. 191–195. (Випуск журналу входить до міжнародної наукометричної бази: Російський індекс наукового цитування - РІНЦ (Росія, <http://elibrary.ru/>).

11. Карпенко І. В. Бюджетно-податкові інструменти управління фінансово-стратегічною адаптивністю регіонального розвитку / І. В. Карпенко // Механізм регулювання економіки. – 2013. – № 4. – С. 119–123. (Випуск журналу входить до міжнародної наукометричної бази: Російський індекс наукового цитування - РІНЦ (Росія, <http://elibrary.ru/>).

Статті у наукових періодичних виданнях інших держав

12. Карпенко І. В. Матричний підхід в системі стратегічного управління фінансовим забезпеченням регіону / І. В. Карпенко // Молодой ученый (Росія). – 2014. – № 1. – С. 366–369.

Матеріали наукових конференцій

13. Карпенко І. В. Необхідність структурної трансформації економічного механізму реалізації екологічної політики регіону / І. В. Карпенко // Економічні проблеми сталого розвитку : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті проф. Балацького О. Ф., м. Суми, 24–26 квітня 2013 р. / за заг. ред. О. В. Прокопенко. – Суми : СумДУ, 2013. – Т.1. – С. 118–120.

14. Карпенко І. В. Науково-методичні засади бюджетного регулювання регіонального розвитку: екологічна складова / І. В. Карпенко // Конкурентоспроможність економіки України: теорії, моделі, механізми : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., м. Дніпропетровськ, 25–26 січня 2013 р., –/ ред. кол.: В. М. Шаповал [та ін.]. – Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2013. – С. 138–139.

15. Карпенко І. В. Методологічні основи моделювання взаємодії факторів формування та використання потенціалу підприємств / І. В. Карпенко // Актуальні питання економіки: проблеми, гіпотези, дослідження : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, м. Сімферополь, 5–6 жовтня 2012 року) / наукове об'єднання «Economics». – Сімферополь : НО «Economics», 2012. – С. 63–65.

16. Карпенко І. В. Структурно-декомпозиційний аналіз методів відбору ключових факторів впливу на потенціал підприємства при формуванні стратегії управління ним / І. В. Карпенко // Економіка та управління: проблеми науки та практики : матеріали XIII Міжнародної науково-практичної конференції, м. Львів, 28–29 вересня 2012 року / Громадська організація «Львівська економічна фундація». – Львів : ЛЕФ, 2012. – С. 86–88.

17. Карпенко І. В. Особливості фінансового забезпечення інноваційного розвитку підприємств у Сумській області / І. В. Карпенко, С. І. Захарченко // Економічні проблеми сталого розвитку : матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 20-річчю наукової діяльності факультету економіки та менеджменту СумДУ (м. Суми, 3–5 квітня 2012 року) : у 8 т./ за заг. ред. О. В. Прокопенко. – Суми : Сумський державний університет, 2012. – Т. 2. – С. 76–77. *Особистий внесок: досліджено динаміку та узагальнено основні проблеми фінансового забезпечення інноваційного розвитку підприємств Сумської області.*

18. Карпенко І. В. Стратегічне управління як інструмент регулювання потенціалу підприємства / І. В. Карпенко // Фінансово-кредитне стимулювання розвитку територіальних суспільних систем : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених та студентів, 23 березня 2012 р. Збірник наукових праць / за заг. ред. З. В. Герасимчук. – Луцьк : РВВ ЛНТУ, 2012. – С. 117–119.

19. Карпенко І. В. Аналіз теоретико-методологічних підходів до оцінювання потенціалу підприємства / І. В. Карпенко // Формування ефективних механізмів господарювання в умовах сучасної економіки: теорія і практика : тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції, 17–18 листопада 2011 р. : у 2 ч. / за ред. В. М. Огаренка та ін. – Запоріжжя : КПУ, 2011. – Ч. 2. – С. 69–74.

20. Карпенко І. В. Організаційні аспекти побудови механізму управління потенціалом промислових підприємств / І. В. Карпенко // Теорія та практика розвитку інноваційної економіки : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 29–30 вересня 2011 р.) : у 2 ч. – Одеса : ГО «Центр економічних досліджень та розвитку», 2011. – Ч. 2. – С. 30–33.

21. Карпенко І. В. Моделювання макроекономічних індикаторів розвитку регіонів: оцінка рейтингу / В. Г. Боронос, І. В. Карпенко // Збірник тез доповідей 11-ї Всеукраїнської науково-практичної конференції «Статистична оцінка соціально-економічного розвитку», 20 травня 2011 року. – Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2011. – С. 143–146. *Особистий внесок: запропоновано показники оцінки рівня розвитку регіону.*

22. Карпенко І. В. Роль та місце бюджетно-податкового потенціалу регіону в системі регіонального фінансового управління / В. Г. Боронос, І. В. Карпенко // Город, регион, государство: экономико-правовые проблемы хозяйствования : материалы VIII Междунар. науч.-практ. конф., г. Донецк, 18–19 ноября 2010 г. / [НАН Украины, Ин-т экономико-правовых исследований ; редкол.: С. В. Богачев (отв. ред.) и др. – Донецк : Изд-во «Ноулидж», 2011. – С. 41–44. *Особистий внесок: визначено сутність бюджетно-податкового потенціалу регіону.*

23. Карпенко І. В. Формування ефективної системи управління фінансовим потенціалом підприємства / В. Г. Боронос, І. В. Карпенко // Проблемы управления производственно-экономической деятельностью субъектов хозяйствования : материалы IV Всеукр. науч. конф. студ., г. Донецк, 22 апреля 2010 г. / ДонНТУ. – Донецк : ДонНТУ, 2010. – Т. 1. – С. 104–107. *Особистий внесок: визначено основні складові фінансового потенціалу підприємства.*

24. Карпенко І. В. Концепція формування фінансового потенціалу / В. Г. Боронос, І. В. Карпенко // Збірник тез доповідей Сьомої міжнародної науково-

практичної конференції молодих вчених «Економічний і соціальний розвиток України в XXI століття: національна ідентичність та тенденції глобалізації», м. Тернопіль, 25–26 лютого 2010 р. – Тернопіль: Тернопільський національний економічний університет, 2010. – Ч. 2. – С. 101–102. *Особистий внесок: визначено підхід до оцінювання фінансового потенціалу регіону.*

25. Карпенко І. В. Проблеми управління фінансово-економічною стратегією регіонального розвитку / В. Г. Боронос, І. В. Карпенко // Міжнародна стратегія економічного розвитку регіону : тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції, м. Суми, 6–7 травня 2010 р. / редкол.: О. В. Прокопенко та ін. – Суми : Вид-во СумДУ, 2010. – С. 40–42. *Особистий внесок: проаналізовано види стратегій управління розвитком регіону та наведено їх класифікацію.*

АНОТАЦІЯ

Карпенко І. В. Фінансове забезпечення екологоорієнтованого розвитку регіону. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.06 – економіка природокористування та охорони навколишнього середовища. – Сумський державний університет, Суми, 2014.

У дисертації досліджено особливості фінансування екологоорієнтованого розвитку, проведено теоретичний аналіз впливу екологічного фактору на рівень фінансового забезпечення регіону, узагальнено сучасні проблеми його фінансування. Проаналізовано існуючі науково-методичні підходи до визначення та еколого-економічної оцінки потенціалу екологоорієнтованого розвитку регіону (ПЕРР). Визначено сутність поняття «еколого-економічна адаптивність регіону» (ЕЕАР), запропоновано підхід до її розрахунку. Викладено науково-методичний підхід до коригування податкового навантаження залежно від рівнів потенціалу екологоорієнтованого розвитку та еколого-економічної адаптивності регіону. Розроблено структурно-логічну схему удосконалення процесу фінансового забезпечення екологічно сталого розвитку регіону. Запропоновано науково-методичний підхід до прогнозування рівня екологоорієнтованого розвитку регіону в умовах циклічних економічних змін. Надано рекомендації щодо відбору пріоритетних методів та інструментів фінансування екологоорієнтованого регіонального розвитку.

Ключові слова: потенціал екологоорієнтованого розвитку, еколого-економічна адаптивність, механізм фінансового забезпечення, бюджетне регулювання, фінансовий інструментарій, циклічні економічні зміни.

АННОТАЦИЯ

Карпенко И. В. Финансовое обеспечение экологоориентированного развития региона. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.06 – экономика природопользования и охраны окружающей среды. – Сумский государственный университет, Сумы, 2014.

Диссертация посвящена развитию теоретических и методических подходов к управлению процессом финансового обеспечения экологоориентированного развития региона. В работе исследованы особенности влияния финансового обеспечения региона на уровень экологически устойчивого развития, обобщены современные проблемы его финансирования с учетом экологической составляющей.

На основании исследования процесса финансирования экологически устойчивого развития регионов сделан вывод об наличии связи между финансовым обеспечением региона и уровнем его экологоориентированного развития. Исходя из понимания финансового обеспечения регионального развития как процесса формирования финансовых ресурсов органов государственной и местной власти, субъектов хозяйствования при помощи совокупности форм, методов и инструментов финансового обеспечения с целью создания благоприятных условий для экологоориентированного развития регионов и страны в целом, обоснованы принципы потенциальной способности и эколого-экономической адаптивности.

Выделено понятие «потенциал экологоориентированного развития региона» как интегральной характеристики способности региона реализовать свои потенциальные возможности к воспроизводству валового регионального продукта за счет трансформации входящих ресурсных потоков в выходящие результаты при одновременном снижении воздействия на окружающую природную среду. Доказано, что возможность региона своевременно реагировать на ухудшение экологической ситуации характеризует показатель эколого-экономической адаптивности, под которым понимается способность региона к привлечению бюджетных средств, средств субъектов хозяйствования и домохозяйств на реализацию природоохранных мероприятий при условии превышения темпов их финансирования над темпами увеличения нагрузки на окружающую среду. Предложено учитывать циклический характер изменений в экономике, который отражается в показателях потенциала экологоориентированного развития и эколого-экономической адаптивности региона в процессе прогнозирования темпов его экологоориентированного развития.

Основываясь на предложенных подходах к оценке потенциала экологоориентированного развития и эколого-экономической адаптивности, в работе обосновано целесообразность применения матричного подхода к отбору приоритетных инструментов финансового обеспечения региона. Предложена структурно-логическая схема совершенствования процесса финансового обеспечения экологически устойчивого развития региона, которая заключается в учете уровней потенциала экологоориентированного развития и эколого-экономической адаптивности региона в процессе принятия экономических решений. Наиболее эффективными способами финансирования регионального развития с учетом экологической составляющей (способными обеспечить максимальный эколого-экономический эффект на единицу природоохранных затрат) выделены бюджетное финансирование, финансирование на уровне государственно-частного партнерства и экологического предпринимательства. Определена приоритетность бюджетного финансирования регионального развития, в рамках которого обоснована целесообразность корректировки уровня налоговой нагрузки. В качестве корректирующего коэффициента в работе предложено использовать

показатель уровня экологоориентированного развития региона (Р), который базируется на учете как потенциальных возможностей региона, так и уровня его эколого-экономической адаптивности. Доказана взаимосвязь между способностью региона адаптироваться к увеличивающейся нагрузке на окружающую среду и уровнем инвестиционного риска региона. Обоснована целесообразность учета уровня эколого-экономической адаптивности при расчете премии за риск для региона, в процессе реализации экологоориентированных проектов на условиях государственно-частного партнерства.

Ключевые слова: потенциал экологоориентированного развития, эколого-экономическая адаптивность, механизм финансового обеспечения, бюджетное регулирование, финансовый инструментарий, циклические экономические изменения.

SUMMARY

Karpenko I. V. Financial providing of environmentally-oriented regional development. – Manuscript.

Dissertation thesis for the degree of candidate of economic science in speciality 08.00.06 – Economics of natural resources and environmental protection. – Sumy State University, Sumy, 2014.

The features of financial providing of environmentally-oriented development are researched, the influence of ecological factors on level of financial provision of region, the type and importance of financial instruments in the system of environmentally-oriented regional development are theoretically analyzed.

The scientific and methodological approach to ecological and economic evaluation of the potential of environmentally-oriented regional development are analyzed, role of rating in the process of determining of the level of environmentally-oriented development in the region is proved, logical essence the concept of "ecological and economic adaptability" is defined, approach to its calculation offered. The scientific and methodological approach to tax incentives environmentally-oriented development by adjusting an environmental tax, depending on the level of environmentally-oriented regional development is offered.

The level of environmentally-oriented regional development is estimated, scientific and methodical approach to prediction the levels of potential of environmentally-oriented development, ecological and economic adaptability of the region in conditions of cyclical economic changes are proposed. The appropriateness of classification of financial instruments environmentally-oriented management of regional development. Advisability of the classification of financial instruments environmentally-oriented management of regional development is proved.

Key words: potential of environmentally-oriented development, ecological and economic adaptability, mechanism of financial providing, budgetary regulation, financial instruments, cyclical economic changes.

Підписано до друку 20.05. 2014.
Формат 60x90/16. Ум. друк. арк. 1,1. Обл.-вид. арк. 0,9. Тираж 100 пр. Замовлення №

Видавець і виготовлювач
Сумський державний університет,
вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3062 від 17.12.2007.